

Tomasz Kozielec

Substancje używane do wytwarzania atramentów żelazowo-galusowych

Materiał dydaktyczny dla studentów
Katedry Konserwacji-Restauracji
Papieru i Skóry, UMK

Toruń, 2020.09.29

© by Tomasz Kozielec
zkpis@umk.pl, www.zkpis.umk.pl

◇ Atramenty żelazowo-galusowe to czarne substancje używane do pisania, są jednymi z najstarszych i najdłużej stosowanych atramentów przez ludzkość - stosowano je od starożytności aż po XX w.

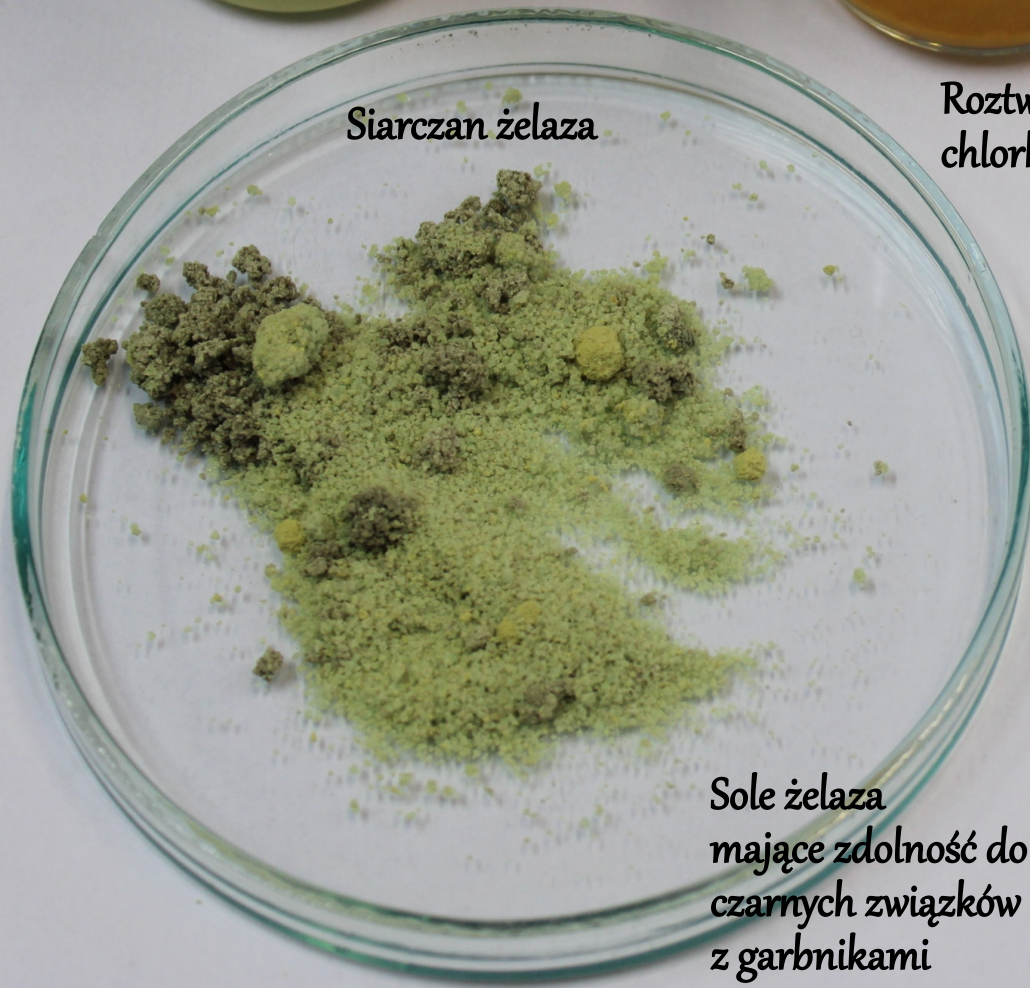
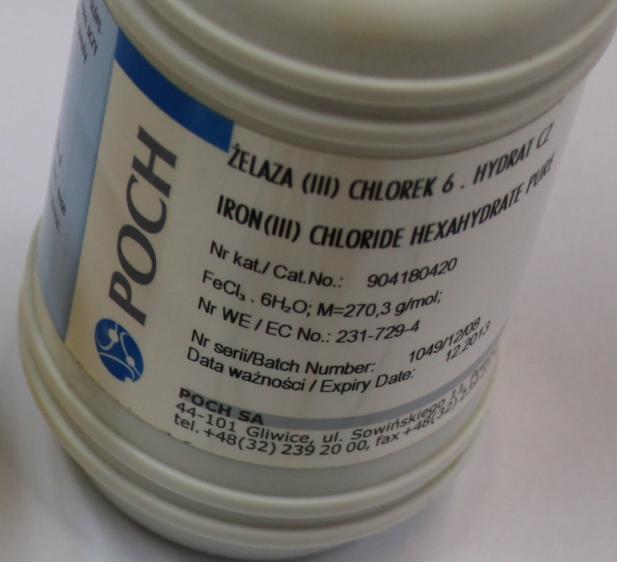
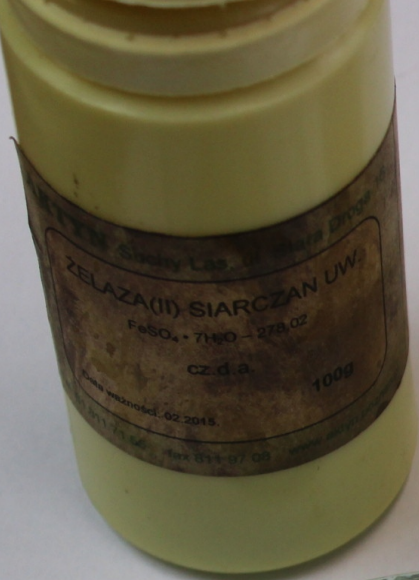
◇ W skład atramentów żelazowo-galusowych mogą wchodzić różne substancje chemiczne; do podstawowych, z których powstaje czarny atrament, należą:

- zawiesina czarnych drobinek kompleksów żelazowo-garbnikowych w roztworze gumy roślinnej (najczęściej arabskiej); kompleksy uzyskuje się wykorzystując reakcję między garbnikami a związkami żelaza; głównym surowcem garbnikodajnym są galasówki; znaczne ilości znajdują się też w korze drzew (np. dębu), łupinach owoców - np. granatu

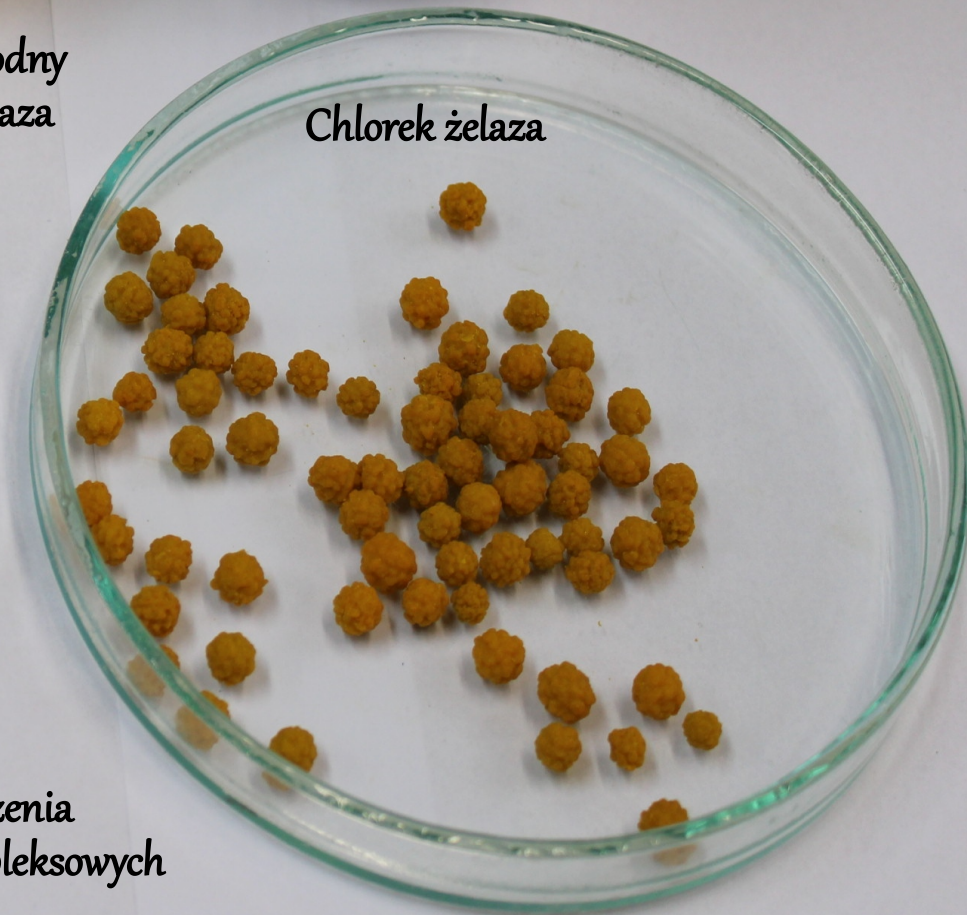
◇ Do atramentu dodawano różne substancje. Przykładami są: siarczan glinowo-potasowy, inne sole (np. cyny), wino, ocet, piwo, inne barwniki naturalne i sztuczne.

Galasówki

Siarczan żelaza

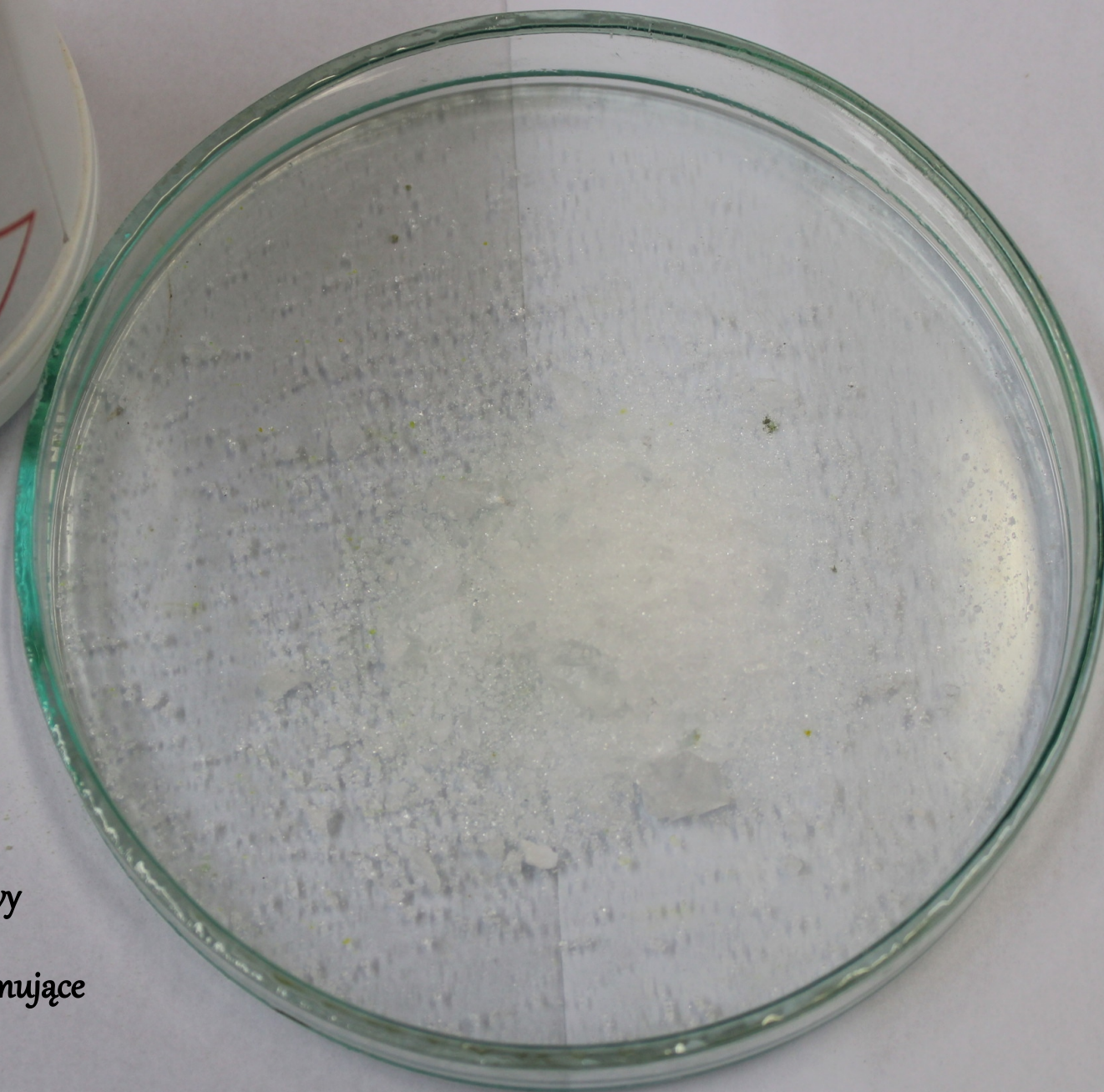
Chlorek żelaza

Roztwór wodny
chlorku żelaza

Sole żelaza
mające zdolność do tworzenia
czarnych związków kompleksowych
z garbnikami

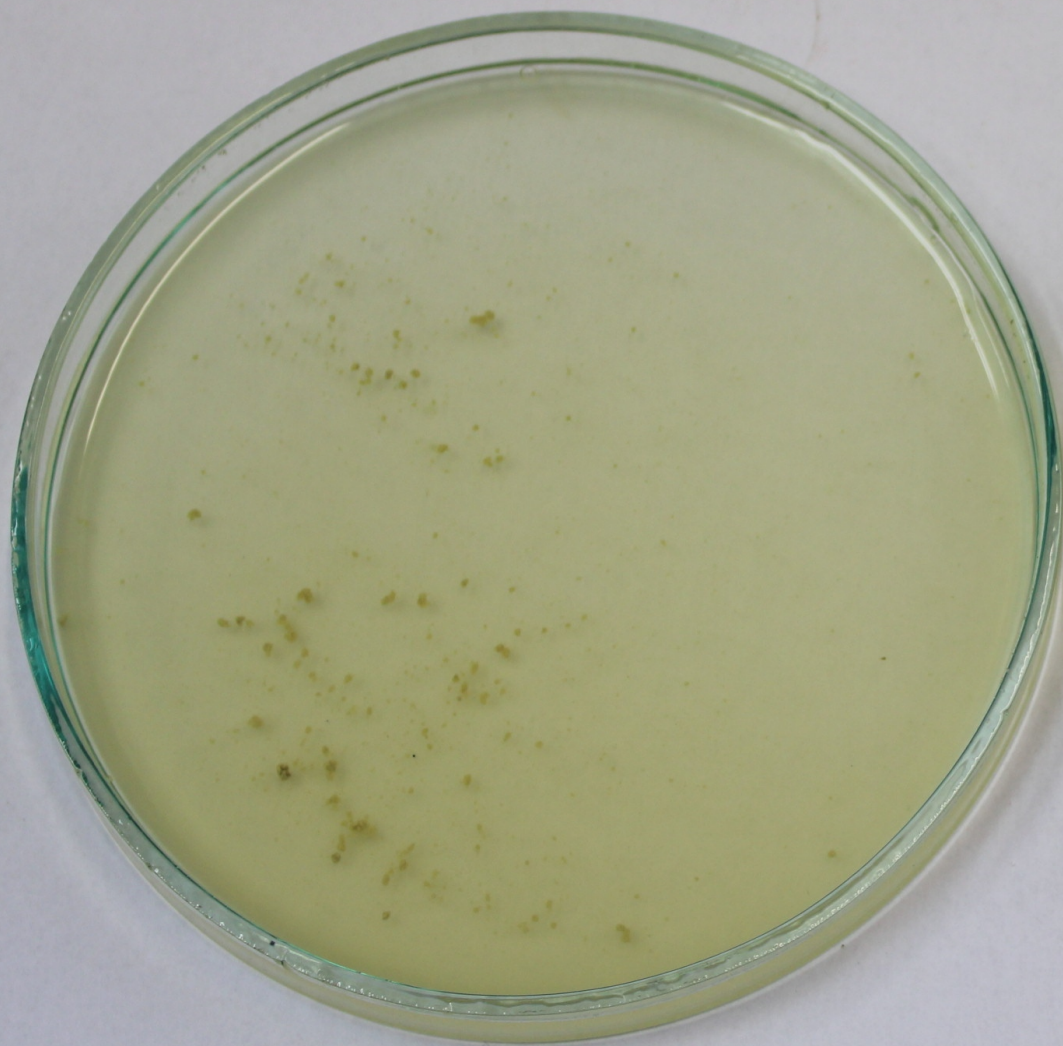

Guma roślinna - guma arabska (spoiwo w atramencie)

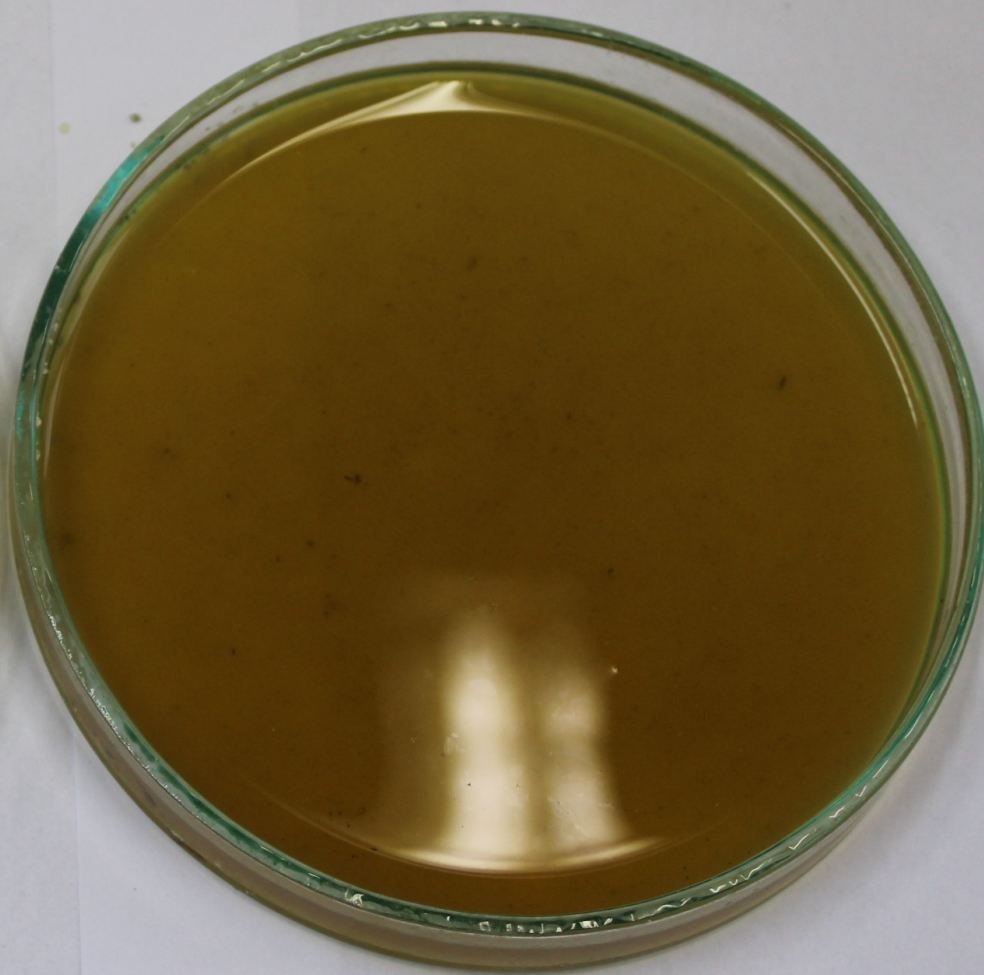

Siarczan glinowo-potasowy

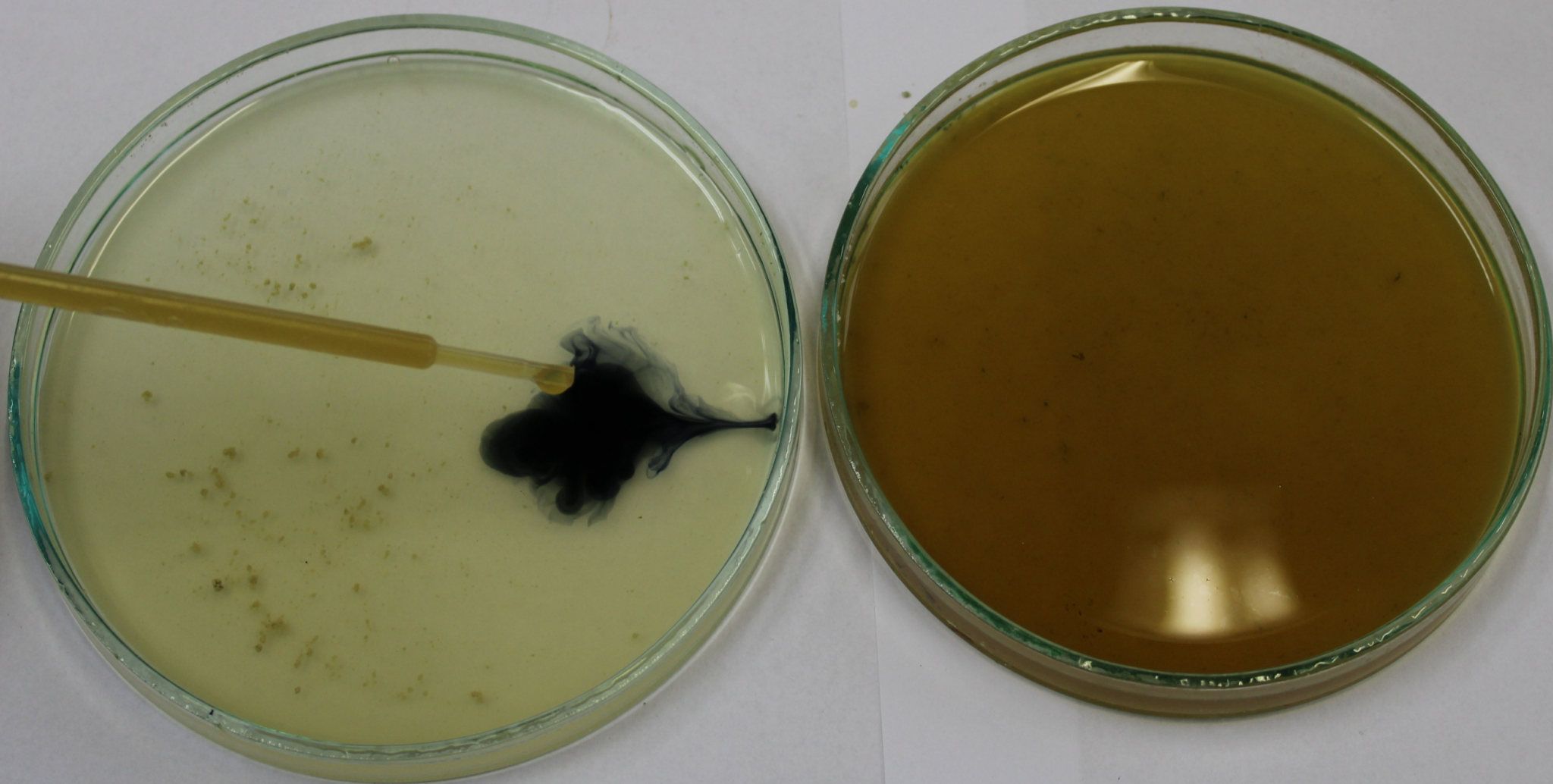
(ma m.in. właściwości hamujące
rozwój mikroorganizmów
w płynnym atramencie)

Roztwór siarczanu żelaza

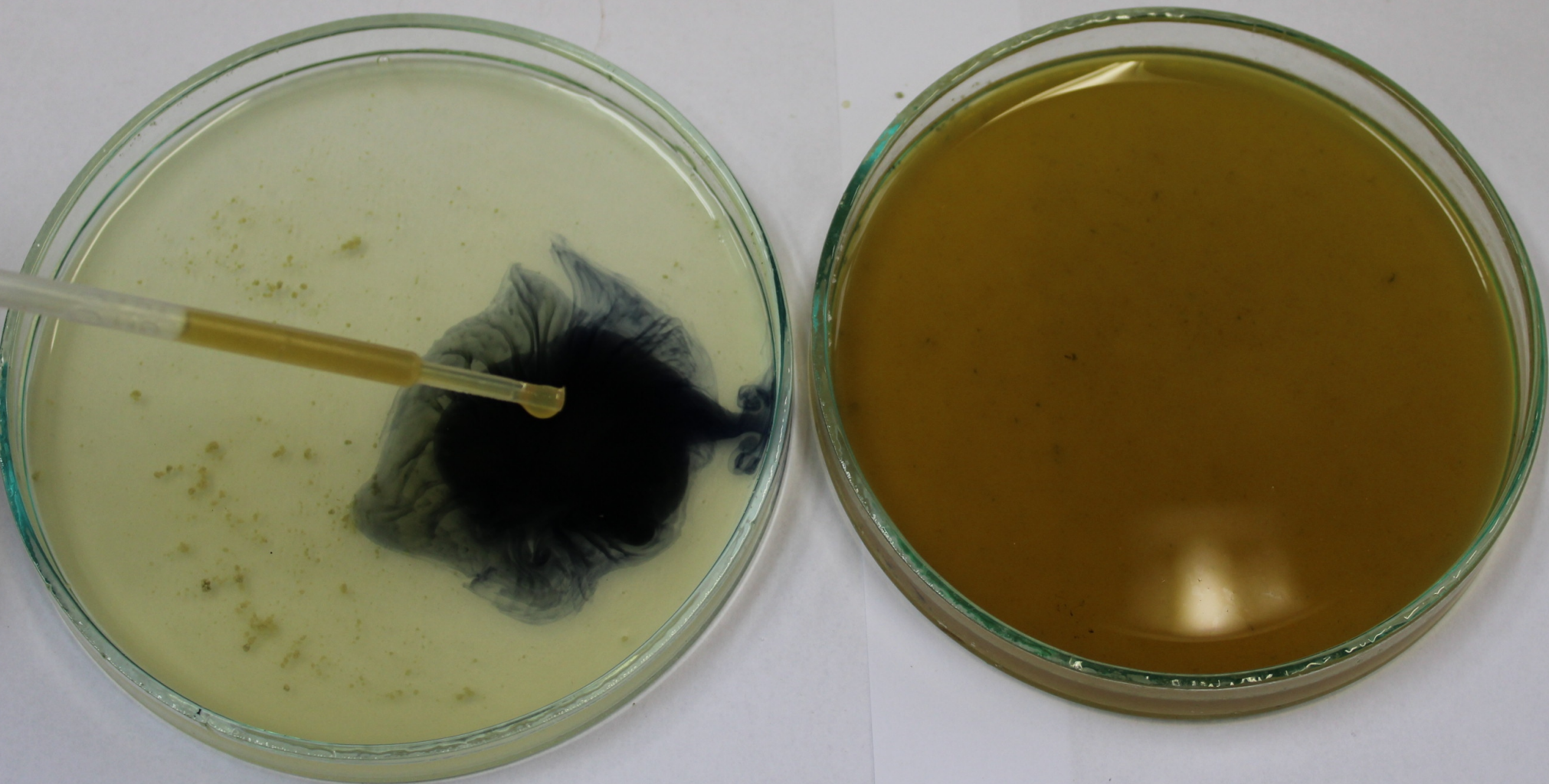

Wyciąg wodny z galasówek
(ekstrakt na gorąco, po przesączeniu przez tkaninę bawełnianą)

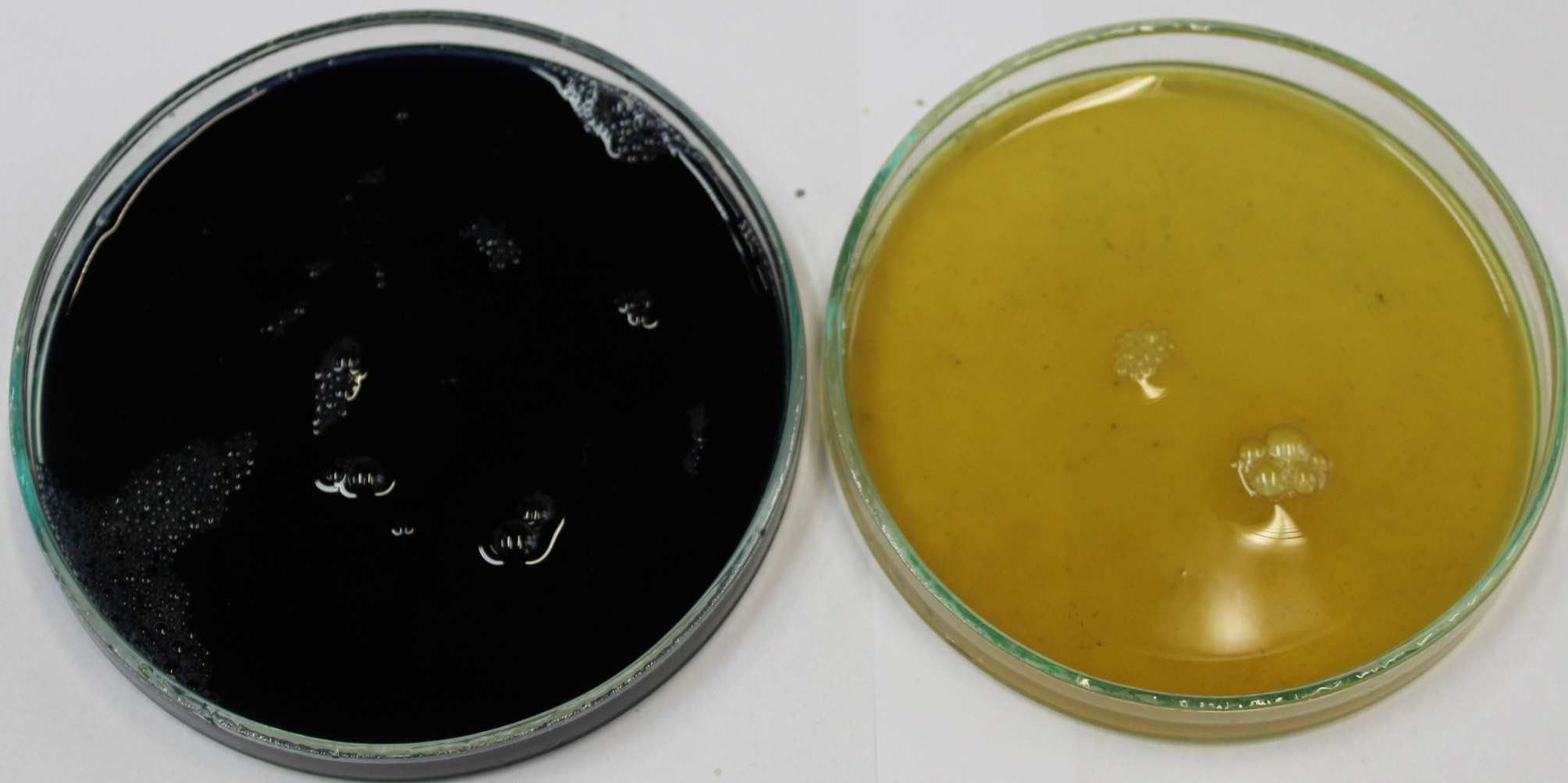

Dodatek wyciągu z galasówek do roztworu siarczanu żelaza – czarne kompleksy żelazowo-garbnikowe

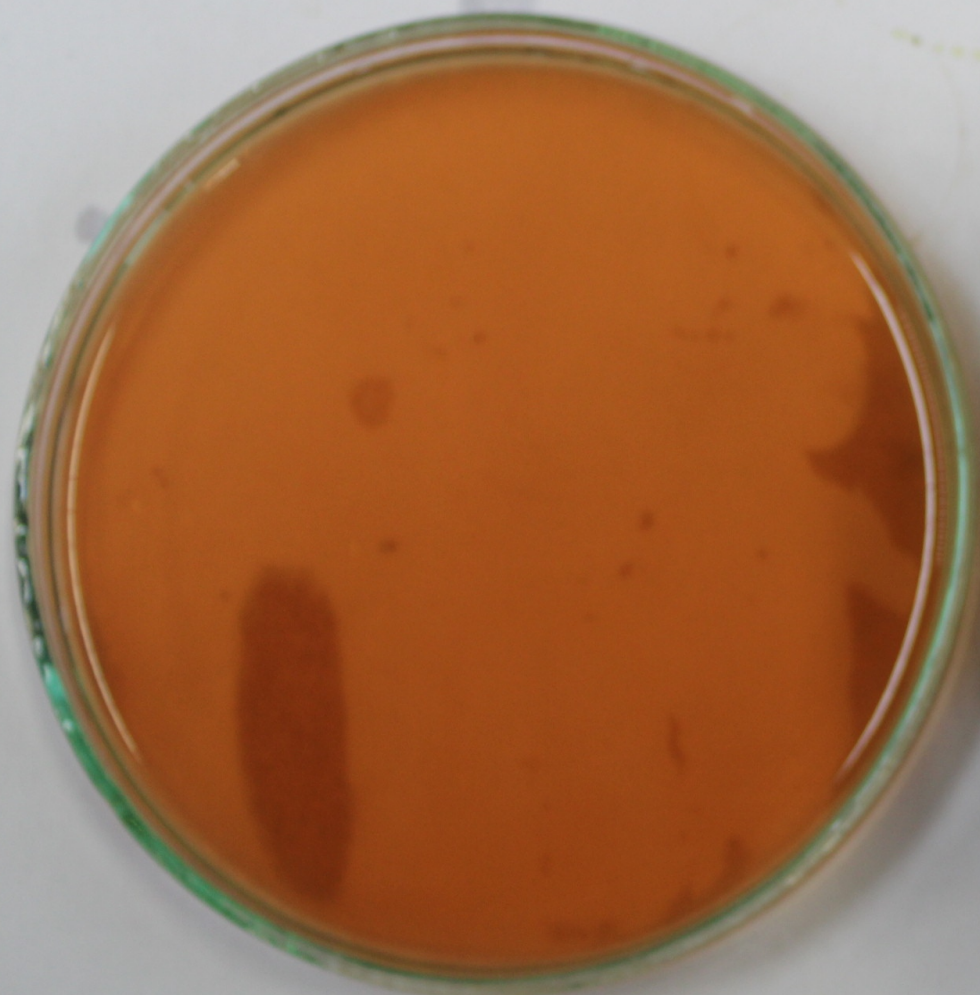

Dodatek wyciągu z galasówek do roztworu siarczanu żelaza – czarne kompleksy żelazowo-garbnikowe

Dodatek wyciągu z galasówek do roztworu siarczanu żelaza – czarne kompleksy żelazowo-garbnikowe

Ekstrakt z łupin owoców granatu (również duża zawartość garbników)

Reakcja z solą żelazową – czarne kompleksy

Reakcja z solą żelazową – czarne kompleksy

Reakcja z solą żelazową – czarne kompleksy

Koniec